

МЕЂУНАРОДНА ИЗБОРНА ПОСМАТРАЧКА МИСИЈА Босна и Херцеговина – Општи избори, 2. октобар 2022. године

ИЗВЈЕШТАЈ О ПРЕЛИМИНАРНИМ САЗНАЊИМА И ЗАКЉУЧЦИМА

ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЉУЧЦИ

Избори су били добро организовани и конкурентни. Нажалост, све већа подјела дуж етничких линија и одговарајући различити погледи на будућност земље су представљали проблем за функционисање демократских институција. Опште и једнако право гласа још увијек није загарантовано. Неуспјели преговори међу политичким странкама оставили су изборни правни оквир без потребних реформи. Ипак, недавно уведени амандамани су ојачали неке аспекте изборног процеса. Изборне припреме на свеукупно ефикасан транспарентан начин водиле су изборне комисије вишег нивоа. Политичка блокада, опште неповјерење у јавне институције и позивање на ратну прошлост земље обиљежили су изборно окружење. Активно учешће жена умањено је недовољним напорима да се превазиђу дуготрајни родни стереотипи. Током кампање, поштоване су основне слободе. Међутим, недостатак јавне дебате и употреба реторике која изазива подјеле такође се огледа у ограниченом и пристрасном извјештавању медија, смањили су могућност бирача да донесу савјестан избор. Изборни дан је прошао у реду, али је на њега утицала забринутост у вези са тајношћу гласања и недоследном примјеном процедуралних мјера заштите, углавном током пребројавања гласова.

Изборни правни оквир је уопштено погодан за спровођење демократских избора. Упркос томе, ограничења права за кандидовање на одређеним изборима базирана на етничкој припадности и пребивалишту и даље доводе у питање принцип општег и једнаког права гласа те су у супротности са обавезама ОЕБС-а, Савјета Европе и другим међународним стандардима. Недостатак уједначености између неколико закона на различитим нивоима и низ додатних недостатака нарушавају учинковитост правног оквира.

Након неуспјелих преговора о увођењу потребних законских измјена од 27. јула, након расписивања избора, високи представник, шеф међународне институције која је надлежна да надгледа имплементацију цивилних аспеката Дејтонског мировног споразума, искористио је овлаштења која су му загарантована да намеће законе и увео неке измјене у Изборни закон. Уопштено, нове одредбе увеле су важне гаранције интегритета. Упркос томе, касно увођење измјена није омогућило да се у потпуности успоставе механизми за спровођење, а одређене одредбе оспоравају правну сигурност. Надаље, на дан избора, високи представник је наметнуо значајне промјене Устава Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Изборног закона, који су, између осталог, утицале на идиректне изборе кантоналних скупштина за Дом народа (ФБиХ) као и његове процедуре доношења одлука. У тренутку гласања, потпуни утицај гласања у кантоналној скупштини није био предвидив за изборне кандидате и бираче.

Централна изборна комисија (ЦИК) провела је изборе учинковито, транспарентно и у законским роковима, упркос кашњењима узрокованим касном исплатом потребних средстава и великим недостатком људских ресурса. Док су комисије вишег нивоа уживале, посебно ЦИК, повјерење заинтересованих страна, повјерење јавности у бирачке одборе (БО) остало је ниско због раширених оптужби да неке политичке странке тргују положајима у БО како би контролисале бирачка мјеста на дан избора. Обука за чланове БО била је свеобухватна. Едукације бирача које је проводио ЦИК биле су углавном недовољне, дјелом због недостатка људских и финансијских ресурса. Већина изборног материјала, укључујући гласачке листиће, није била прилагођена бирачима с оштећењима вида, слуха или когнитивних способности.

Уписано је 3.368.666 бирача. Постоји опште повјерење у тачност бирачког регистра и ЦИК је улагала сталне напоре да уклони застарјеле уносе из базе података. Међутим, ови напори су били спрјечени непостојањем учинковитог механизма за брисање података о преминулим грађанима из локалних база података матичних књига. Различити начини гласања били су доступни бирачима у иностранству, интерно расељеним особама, бирачима који су због болести или инвалидитета везани уз дом, и онима у старачким домовима или затворима. Ограничења права гласа за особе с интелектуалним и психосоцијалним потешкоћама остају, што није у складу са међународним стандардима.

Право кандидовања за државно и ентитетско Предсједништво остаје ограничено на бираче који се изјашњавају као Бошњаци, Хрвати или Срби, што је супротно одлукама Европског суда за људска права, укључујући и случај Сејдић и Финци. У свеобухватном процесу, ЦИК је потврдила 90 политичких странака и 17 независних кандидата. Укупно је у свим утркама учествовало 7.258 кандидата. Супротно доброј међународној пракси, бирачи могу дати свој глас подршке само једној политичкој странци или независном кандидату по изборној утрци.

Кампања је била у такмичарском духу, укључујући и друштвене мрже, а основне слободе удруживања, окупљања и изражава су се поштовале. Иако је кампања протекла мирно, забиљежени су неки случајеви насиља и узнемиравања. Етничка реторика и реторика подјеле била је честа, нарочито од стране највећих актуелних странака и била је истакнутија од питања која се односе на социјално благостање, привреду и корупцију. Законским измјенама из јула 2022. проширена је примјењивост прописа о кампањама на платформе друштвених мрежа, уведена је дефиниција говора мржње и забрањена злоупотреба административних ресурса. Иако је добродошло побољшање, уведене одредбе су се чиниле недовољним, углавном због ограниченог временског оквира и обима примјене. Примјери пројекта социјалне помоћи и развоја који су најављивани у периоду кампање, те случајеви притисака на запослене у јавном сектору да учествују у кампањским догађајима на власти изазвали су забринутост у погледу једнаких услова за све и могућности гласача да дају свој глас без страха од освете. Позитивно је што је број пријављених случајева говора мржње остао низак.

Без обзира на законске одредбе које прописују једнаку заступљеност полова на свим нивоима јавне управе и изабраним тијелима, жене су и даље недовољно заступљене на политичким функцијама. Услови родне затупљености на кандидатским листама до сада нису били у потпуности дјелотворни, јер квота од 40 одсто не резултира сличном расподјелом мјеста за мање заступљен пол. Надаље, само неких 7 посто регистрованих кандидатских листа премашило је минимални омјер жена од 40 посто који је прописан законом, а врло мало већих странака су имале жене на челу својих листа за изборе на државном и ентитетском нивоу. Уз неколико изузетака, кандидаткиње се нису истицале у кампањи, али су често биле мета вријеђања и исмијавања на друштвеним мрежама.

Регулаторни систем не осигурава одговарајућу транспарентност и одговорност финансирања кампања. ЦИК је задужена за надгледање финансирања кампање, али је учинковитост њених прегледа и ревизијских поступака нарушена њеним ограниченим ресурсима. Надаље, на то утиче и немогућност ЦИК да прати стварну потрошњу на кампању као и да открије кршења правила. У јануару 2022. ЦИК је обновила своја правила о поступцима извјештавања о финансирању кампање како би ускладила неке захтјеве с претходним препорукама ODHR и Групе држава за борбу против корупције (GRECO) Вијећа Европе. Остале препоруке остају неиспуњене. Доступне санкције нису довољно одвраћајуће, а већина саговорника Међународне изборне посматрачке мисије (МИПМ) изразила је мало повјерења у учинковитост прописа о финансирању кампање.

Медији су подијељени по етничким и политичким линијама у комбинацији са значајно ограниченом покривеношћу кампање, а то је смањило прилику бирача да донесу савјестан избор. Недавни случајеви клевете покренути против новинара, сајбер напади усмјерени на

инфраструктуру истакнутих медијских кућа, дезинформације и праксе застрашивања и узнемиравања новинара нарушили су способност медија да дјелују у окружењу без политичког притиска и прогона. Док је велики број медија организовао дебате, многи су кандидати одлучили да не учествују, што је била пропуштена прилика да бирачи упореде програме. Мониторинг медија ОДИНР Изборне посматрачке мисије (ИПМ) је закључио да је већина праћених медија испољила пристрасну уређивачку политику. Упркос претходној препоруци ОДИНР, Регулаторна агенција за медије (РАК) није спроводила праћење медија током периода кампање и због тога није била у могућности спроводити активан надзор над електронским медијима.

Процес рјешавања спорова не гарантује у потпуности учинковит правни лијек и релевантне препоруке ОДИНР остају неиспуњене. Ограничења правног статуса и кратки рокови за рјешавање приговора отежавају његову учинковитост. ЦИК је прилима 550 приговора прије дана избора. Супротно обавезама ОЕБС-а, не постоји гаранција за јавна саслушања на било којем нивоу процеса рјешавања изборних спорова. Међутим, позитивно је што су ОИК и ЦИК разматрале приговоре на јавним сједницама и одржавале су значајне расправе током разматрања случајева. Ипак, ЦИК није поштовала рокове од 48 сати за одлучивање по приговорима, наводећи као разлог недостатак људских ресурса. Суд Босне и Херцеговине није одржавао јавне расправ. Надаље, жалбе и накнадне одлуке изборне администрације и Суда нису биле јавно објављене, чиме је нарушена транспарентност поступка рјешавања приговора.

Изборни дан је био углавном миран, уз неколико инцидената који су нарушавали процес избора на бирачким мјестима и око њих. Иако је примјеђено да се процедуре гласања уопштено поштују и споредне су транспарентно, тајност гласања је често била угрожена због позиционирања заслона за гласање или неадекватног распореда унутар просторија. Надаље, примјеђени су случајеви да неовлаштена лица прате бираче и да иста лица помажу више бирача приликом гласања на неким бирачким мјестима што је довело до негативног осјењивања посматрача у низу запажања. Породично и групно гласање је било често. МИПМ је забиљежила неколико случајева када је бирачима ускраћена могућност да гласају са асистентима по свом избору на основу тога што нису имали љекарско увјерење. Грађани посматрачи били су присутни на једном од пет посматраних бирачких мјеста. Отприлике половина посматраних бирачких мјеста није обезбиједила главни приступ особама са инвалидитетом. МИПМ је у многим случајевима негативно оцјенила процедуре пребројавања, углавном због недослиједно поштованих процедура, а што указује на слабо разумијевање процедура од стране БО.

ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЉУЧЦИ

Контекст

Босну и Херцеговину (БиХ) чине два ентитета: Федерација Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Република Српска (РС). Осим тога, Брчко дистрикт има посебан статус као јединица локалне самоуправе под директним државним суверенитетом. Државни устав препознаје Бошњаке, Србе и Хрвате као три конститутивна народа. Грађани који се не поистовјеђују с етничком групом која има статус конститутивног народа или који одлуче да се не повезују ни са једном групом или етничком групом могу се изјаснити као „Остали“.

Сложена државна структура и правни и административни оквир потичу из Општег мировног споразума у Босни и Херцеговини (Дејтонски мировни споразум) из 1995. године.¹ Високи

¹ На државном нивоу, извршну власт врши трочлано предсједништво, састављено од једног бошњачког и једног хрватског члана из Федерације Босне и Херцеговине и једног српског члана из Републике Српске. Законодавну власт врши Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине, која укључује Представнички дом (ПД БиХ) и Дом народа (ДН БиХ).

представник, који је на челу међународног тијела успостављеног Дејтонским мировним споразумом за надзор имплементације цивилних аспеката мировног рјешења, задржава широка овлашћења наметања и спровођења закона. Вршећи ова овлашћења, високи представник је три пута мијењао изборно законодавство у 2022, а посљедњи пут у јулу и на дан избора исте године.² У јуну су водеће политичке странке постигле договор у циљу обезбјеђивања функционисања државе и напредовања на европском путу. Међутим, то није резултирало постизањем договора о питањима изборне реформе и буџета за изборе.

Изборни кандидати су представили веома различите визије будућности земље. Док је већина главних политичких странака своје апеле усмјерила на један конститутивни народ, друге су се дефинисале као мултиетничке „грађанске” странке.³ Избори су одржани усред вишегодишње блокаде међу владајућим политичким странкама које су успоставиле раздорну, често запаљиву реторику као стандард политичког дискурса и блокирале функционисање кључних институција на државном и ентитетском нивоу.⁴ Влада Федерације Босне и Херцеговине, на основу изборних резултата из 2018. године, још увијек није формирана. Влада формирана у марту 2015. остаје на власти под техничким мандатом. Четири од девет судијских мјеста у Уставном суду ФБиХ остају не попуњена од 2019. Босна и Херцеговина је поднијела захтјев за чланство у Европску унију (ЕУ) 2016. и још није добила статус кандидата. 2021. године Европска комисија процијенила је да земља мора још много тога учинити како би испунила обавезе чланства у ЕУ, уз ограничен напредак уочен у већини кључних реформских области.⁵

Док су кандидати у више наврата позивали бираче да ове изборе сматрају одлучујућим тренутком у историји земље, многи саговорници Међународне изборне посматрачке мисије (МИПМ) су указали на позадину укупног разочарања политичким естаблишментом, неучинковитошћу јавне управе, свеprisутном корупцијом и искориштавањем јавног сектора, највећег појединачног послодавца у Босни и Херцеговини, ради политичке користи. Крајем августа 2022, високи представник је започео нови круг састанака с политичким странкама, ЦИК-ом и другим заинтересованим странама. Високи представник је 17. септембра издао саопштење у којем је потврдио да се блокада институција не може наставити након избора.

Правни оквир

² Прије наметања закона у јулу, испред Канцеларије високог представника (ОНР) одржани су вишедневни јавни протести. Према писању медија, високи представник је првобитно предвиђао да проведе пресуду у „случају Љубић“ наметањем измјена којима би Срби, Бошњаци и Хрвати били лишени загарантованог кантоналног именованог представника у ДН БиХ ако имају мање од 3% становништва у датим кантонима.

³ У ФБиХ највеће странке су Демократска фронта (ДФ), Хрватска демократска заједница (ХДЗ) БиХ, Народ и правда (НП), Наша странка (НС), Савез за бољу будућност Босне и Херцеговине (СББ), Странка за демократско дјеловање (СДА) и Социјалдемократска партија БиХ (СДП БиХ). ХДЗ БиХ има мање странке унутар кровне политичке организације Хрватског народног сабора традиционално циљају на хрватско бирачко тијело. СДА углавном привлачи бираче који се изјашњавају као Бошњаци. Може се примјетити да неке водеће странке у Федерацији Босне и Херцеговине имају више мултиетнички приступ. У Републици Српска највеће странке су Демократски народни савез (ДНС), Народни демократски покрет (НДП), Партија демократског прогреса (ПДП), Српска демократска странка (СДС), Савез независних социјалдемократа (СНСД) и Социјалистичка партија (СП). Сви они традиционално циљају на српско бирачко тијело.

⁴ Као одговор на то што је претходни високи представник Валентин Инцко у јулу 2021. године наметнуо амандман на Кривични закон у Босни и Херцеговини о јавном негирању или одобравању геноцида, злочина против човјечности и ратних злочина, Народна скупштина Републике Српске (НС РС) одлучила је да се уздржи од учешћа у процесима доношења одлука у институцијама на државном нивоу.

⁵ Европска унија је 2019. године усвојила своје [мишљење](#) о апликацијама земаља за чланство у ЕУ, идентификујући 14 кључних приоритета који обухватају области демократије и функционалности државе, владавине права, основних права и реформи јавне управе. Погледати и [извјештај](#) Европске комисије о Босни и Херцеговини за 2021. у вези са политиком проширења ЕУ.

Изборни правни оквир је уопштено погодан за спровођење демократских избора.⁶ Међутим, одређене законске одредбе доводе у питање начела општег и једнаког права гласа и недискриминације, а његова учинковитост је нарушена недостатком уједначености између неколико закона на различитим нивоима и низом недостатака у законодавству.⁷

Високи представник је 27. јула наметнуо измјене Изборног закона, након неуспјелих расправа међу главним политичким странкама о измјенама и допунама изборног законодавства и увођењу уставних мјера. Измјенама је, између осталог, уведена дефиниција говора мржње. Забранио је злоупотребу административних ресурса за носиоце извршних дужности и изабране званичнике, забранио трговину позицијама у бирачким одборима међу политичким странкама и повећао новчане казне за прекршаје повезане с изборима. Уопштено, промјене су увеле важне мјере заштите интегритета. Упркос томе, многи саговорници МИПМ су изразили незадовољство што су уведени одлуком високог представника, а не усвојени у парламенту са могућношћу за одговарајуће јавне расправе.⁸ Такође, касно усвајање амандмана, након што су избори расписани, није омогућило свим заинтересованим странама да се у потпуности упознају с новим одредбама или да се у потпуности успоставе механизми за спровођење, а одређене одредбе оспоравају правну сигурност (погледати поглавља *Изборна администрација*, *Окружење кампање* и *Приговори и жалбе*).

Тренутни законодавни оквир и даље поставља ограничења на право кандидовања, базирана на етничкој припадности и пребивалишту, супротно обавезама ОЕБС-а, Савјета Европе и другим међународним стандардима и обавезама.⁹ Само бирачи који су се изјаснили као Бошњаци, Хрвати или Срби могу се кандидовати за државна и ентитетска предсједништва и бити индиректно бирани у Дом народа БиХ (ДН БиХ), под условом да имају пребивалиште у одговарајућем ентитету.¹⁰ Европски суд за људска права (ЕСтHR) више пута је сматрао да та ограничења нису у складу са Европском конвенцијом о људским правима (ЕCHR).¹¹ Уставни суд Босне и Херцеговине (УС БиХ) је 2015. године пресудио да су одредбе ентитетских устава ФБиХ и РС које се односе на избор чланова ентитетских предсједништава дискриминирајуће према грађанима који се не изјашњавају као припадници ниједног од три конститутивна народа и, дакле, у супротности су са државним уставом.¹² Ове одлуке Европског суда за људска права и Уставног суда БиХ остају непромијењене.

⁶ Правни оквир се првенствено састоји од Устава Босне и Херцеговине, како је наведено у Дејтонском споразуму, Изборном закону из 2001. године и Закону о финансирању политичких странака из 2012. године и допуњен је прописима ЦИК. У одређеним аспектима изборног процеса, ентитетски уставни закони су такође примјењиви.

⁷ На примјер, државни, ентитетски и закони Брчко дистрикта различито дефинишу категорију јавних званичника који морају поднијети оставку прије кандидовања на изборима. Дефиниција „државни службеници“ разликује се у државним и ентитетским законима, нарушавајући правну сигурност док се примјењују законске одредбе о забрани злоупотребе административних ресурса. Одредбама Изборног закона само је дефинисано трајање периода кампање у односу на медије и плаћено оглашавање.

⁸ Члан 5.8. Копенхагенског документа ОЕБС из 1990. каже да се законодавство усваја на крају јавне процедуре.

⁹ Члан 7.3. [Документа из Копенхагена ОЕБС](#) из 1990. каже да ће државе чланице „гарантовати универзално и једнако право гласа пунољетним грађанима“. Члан 7.5 обавезује државе чланице да „поштују право грађана да траже политичку или јавну функцију (...) без дискриминације“. Члан 21.3. [Универзалне декларације о људским правима](#) и члан 25 [Међународног споразума о грађанским и политичким правима](#) (ICCPR) из 1966. предвиђају „опште и једнако право гласа“, док члан 2 [ICCPR](#) изричито забрањује дискриминацију“.

¹⁰ ДН БиХ има 15 делегата, од којих 5 бошњачких и 5 хрватских чланова бира ДН БиХ, 5 српских чланова бира НС РС.

¹¹ Погледати пресуде Европског суда за људска права у предметима [Сејдић и Финци против Босне и Херцеговине](#), [Зорнић против Босне и Херцеговине](#), [Пилав против Босне и Херцеговине](#) и [Шлака против Босне и Херцеговине](#) и [П ударић против Босне и Херцеговине](#).

¹² Члан 3. Првог протокола Европског суда за људска права предвиђа одржавање слободних избора, док члан 14. ЕСЉП и члан 1. Протокола бр. 12 забрањује дискриминацију уживања било ког права утврђеног ЕСЉП и појединачним законом.

Пресуда УС БиХ из 2016. године, којом је наређена ревизија изборног система за индиректно бирање Дома народа ФБиХ (ДН ФБиХ) није спроведена прије избора.¹³ Неке дугогодишње препоруке ОДИHR, такође, остају неиспуњене, укључујући цјелокупну ревизију правног оквира и граница изборних јединица, повећану транспарентност рјешавања изборних спорова и формирање бирачких одбора (БО). Прије ових избора, у недостатку измјена и допуна Изборног закона, ЦИК је кроз доношење прописа рјешавала различите аспекте изборног процеса. Иако је генерално позитивно, у неким случајевима, ЦИК је користила широка дискрециона овлаштења у тумачењу свог мандата за спровођење Изборног закона.¹⁴

Високи представник је на дан избора, са наведеним циљем деблокирања политичких застоја и обезбјеђења формирања институција Федерације Босне и Херцеговине након избора, наметнуо додатне измјене Изборног закона и Устава ФБиХ. Измјенама је, између осталог, повећан број мјеста у Дом народа и уведене су значајне промјене у процедури доношења одлука овог тијела у погледу именовања председника и потпредседника ФБиХ, као и кључних правосудних функција. У вријеме гласања, потпуни утицај гласања у кантоналној скупштини није био предвидив за изборне кандидате и гласаче. Дом народа ФБиХ, иако га директно бирају кантоналне скупштине, ужива значајна законодавна овлаштења.

Изборни систем

У сложенем институционалном и изборном систему на овим изборима се одржало шест директних изборних утрка на три нивоа. На државном нивоу бирачи су гласали за председништво и Представнички дом БиХ (ПД БиХ). На ентитетском нивоу бирачи регистровани у Федерацији Босне и Херцеговине гласали су за Представнички дом Парламента ФБиХ (ПД ФБиХ), док су бирачи регистровани у Републици Српској гласали за председника и два потпредседника Републике Српске, као и Народну скупштину РС (НС РС). Осим тога, бирачи у Федерацији Босне и Херцеговине бирали су десет кантоналних скупштина. Сви мандати су у трајању од четири године.

Чланови трочланог Председништва Босне и Херцеговине бирају се простом већином, при чему бирачи у Федерацији Босне и Херцеговине могу изабрати једног кандидата између бошњачких или хрватских кандидата, а бирачи у Републици Српској између српских кандидата. Председник и потпредседници РС такође се бирају простом већином. Већина чланова Представничког дома БиХ, Представничког дома ФБиХ и НС РС бира се путем преференцијалног система гласања у вишечланим изборним јединицама (ВИЈ). За парламентарне изборе на државном и ентитетском нивоу, компензацијски мандати се додјељују са затворених страначких листа како би се осигурала пропорционална заступљеност странака или коалиција.¹⁵ Надаље, за Представнички дом ФБиХ и НС РС, Изборни закон осигурава минималну заступљеност од четири мјеста по конститутивном народу.

¹³ Уставни суд БиХ је 2016. године у предмету Боже Љубића (ХДЗ БиХ) одлучио да одредба Устава БиХ, која обавезује 10 кантона да у ДН БиХ предложе најмање по једног делегата из три конститутивна народа, чак иако у кантону има само неколико становника бошњачке, српске или хрватске групе, било је у супротности са начелом равноправности садржаним у државном уставу. Расподјела мјеста у ДН БиХ након избора 2018. године регулисана је одлуком ЦИК, која је и даље на снази за ове изборе.

¹⁴ На примјер, ЦИК је проширила права посматрача које су именовали изборни кандидати у Главном центру за бројање. Прописано кориштење ненамјенских рачуна за финансирање кампања за политичке субјекте, уведени додатни критеријуми за утврђивање важности гласачких листића на дан избора и прописани додатни предуслови за потпомогнуто гласање.

¹⁵ Мандати ВИЈ се додјељују политичким субјектима који добију најмање 3% од укупног броја важећих гласова у одговарајућим ВИЈ, док се компензацијски мандати расподјељују на странке које добију 3% важећих гласова на ентитетском нивоу.

Након општих избора одржаће се четири индиректна избора за горње домове парламената државе и оба ентитета, те за предсједника и два потпредсједника Федерације БиХ.¹⁶ Десет кантоналних скупштина бира делегате у Дом народа ФБиХ, док НС РС бира Вијеће народа РС (ВНРС). Предсједника и два потпредсједника Федерације Босне и Херцеговине заједнички бирају Дом народа ФБиХ и Представнички дом ФБиХ међу кандидатима који су се изјаснили као Бошњаци, Хрвати или Срби.

Постоји изразито неравномјерна расподјела регистрованих бирача међу ВИЈ за све парламентарне изборе, с одступањем до 68 посто, што је у супротности с обавезама ОЕБС-а и у супротности је са питањима принципа једнакости гласова. Упркос законској одредби да се сваке четири године преиспита број мандата по ВИЈ, разграничење ВИЈ се није промијенило од 2001. године, са изузетком изборних јединица за НС РС који су посљедњи пут ревидиране 2012.¹⁷

Изборна администрација

Изборима је управљала тростепена структура коју води Централна изборна комисија (ЦИК), а састоји се од 143 општинске изборне комисије (ОИК) и 6.194 бирачких одбора (БО).¹⁸ Према закону, ЦИК и ОИК морају одражавати етнички састав својих изборних јединица и укључивати најмање 40 посто чланова оба пола. Супротно законским одредбама, само двије чланице ЦИК су жене. ЦИК, као стално тијело, састоји се од седам чланова: два Бошњака, два Хрвата, два Србина и један из реда „Остали”.

ЦИК је одржавала редовне сједнице које су биле отворене за јавност и преносиле су се путем интернета. Већина одлука је донесена једногласно и правовремено је објављена на веб страници ЦИК, осим оних које се односе на рјешавање приговора и жалби (погледати *Приговори и жалбе*).

Уопштено, ЦИК је изборе провела учинковито, транспарентно и унутар законских рокова, упркос почетним кашњењима узрокованим касном исплатом средстава потребних за организовање избора.¹⁹ Сви саговорници ОДИНР МИПМ су примијетили појачано независно одлучивање унутар тренутног састава ЦИК, што доприноси повјерењу заинтересованих страна у њен рад. Ипак, недостатак квалификованог особља утицао је на оперативну способност неколико одјела ЦИК и довео до кашњења у рјешавању приговора, прегледу извјештаја о финансирању кампање и угрозио функционалност неких веб апликација којима управља изборна администрација.²⁰

¹⁶ У Федерацији Босне и Херцеговине законодавну власт имају оба дома, док у Републици Српској законодавну власт има НС РС.

¹⁷ У супротности са чланом 7.3 [Документа из Копенхагена ОЕБС-а](#) из 1990. године, једнакост гласова није загарантована, јер постоји значајно неједнака расподјела међу ВИЈ. Четири од 8 ВИЈ за Представнички дом, 6 од 12 ВИЈ за ПД БиХ и 3 од 9 ВИЈ за НС РС имају више од 15% одступања од просјечног броја регистрованих бирача по мандату. Члан 1.2.2.iv [Кодекса добре праксе о изборним питањима](#) (Кодекс добре праксе) Венецијанске комисије из 2002. године, препоручује да „дозвољено одступање од норме не би требало да буде више од 10%, а свакако не би требало да прелази 15% осим у посебним околностима”.

¹⁸ Укључујући 21 бирачки одбор за гласање ван земље у амбасадама и конзулатима Босне и Херцеговине у иностранству.

¹⁹ Према закону, средства су требала бити стављена на располагање ЦИК најмање 15 дана након расписивања избора (4. маја). Након политичке блокаде за обезбијеђивање траженог буџета од 12,26 милиона КМ (6,2 милион ЕУР = 1 ЕУР = 1,95 КМ (босанска конвертибилна марка)), средства су пуштена тек на интервенцију високог представника, 7. јуна. Кашњење је значило да привремено особље није могло бити запослено или је запошљавано накнадно, што је значајно повећало оптерећеност редовног особља ЦИК. Такође, неке набавке су морале бити заустављене и касније поново покренуте.

²⁰ ЦИК је обавијестила ОДИНР МИПМ да је ИТ одјељење са недостатком особља имало потешкоће са имплементацијом нових онлајн апликација (погледати *Регистрација бирача и Регистрација кандидата*) на вријеме и довољно квалитетно. ЦИК је такође недостајало особље за сајбер безбједност. Пошто систем за пренос резултата ЦИК није био повезан са интернетом, ЦИК је процијенила за ОДИХР ИПМ да је ризик везан за табеларни приказ резултата низак.

ОИК које је посјетио ОДИНР МИПМ су имале довољно ресурса, биле су професионалне и темељно информисане о новим одредбама Изборног закона. Супротно Изборном закону, већина ОИК није унапријед најављивала своје сједнице, већ су одржавале неформалне радне састанке. Уопштено, ОИК су дјеловале већином на транспарентан и независан начин.²¹ Иако се не објављују подаци о родној разврстаности о саставу сваке ОИК и БО, према ЦИК, 294 од 571 члана (око 48 посто) ОИК су биле жене. На основу запажања ОДИНР МИПМ, ОИК су углавном испуниле законске услове у вези са затупљеношћу полова.²²

ОИК су морале именовати бирачке одборе до 2. септембра на основу приједлога политичких субјеката. Уопштено, политички субјекти су именовали само кандидате за око половину мјеста у БО.²³ Како би се попунила упражњена мјеста, многи чланови бирачких одбора именовани су директно са резервних листа које су водиле ОИК, у неким случајевима након законског рока.²⁴ Упркос законском амандману из јула 2022. који забрањује трговину положајима бирачких одбора између политичких субјеката, МИПМ је примила неколико навода о лажном представљању политичких странака у бирачким одборима.²⁵ У седмици пред изборни дан, ЦИК је одлучила у 10 случајева везаних за лажно представљање политичких субјеката у БО, а око 20 случајева је још у поступку.²⁶ Повјерење јавности у неисправност бирачких одбора остало је ниско због њихове наводне политичке припадности, а ЦИК је недостајало времена и ресурса да развије ефикасне механизме за праћење и спровођење нових законских одредби.

У складу са Изборним законом, ОИК су организовале обавезну обуку за чланове бирачких одбора. Већина сједница које је посматрала ОДИНР МИПМ је била свеобухватна и интерактивна. Ипак, због недостатка ресурса, ЦИК није осигурала штампани материјал за учеснике током обуке. Због бројних оставних чланова БО непосредно пред дан избора, ОИК су морале да пронађу замјене и организују додатну обуку. ЦИК је спровела углавном недовољно активности едукације бирача, које су се углавном састојале од ТВ и радио спотова о модалитетима регистрације интерно расељених особа и бирача у иностранству, као и о процедурама гласања. Сав аудио-визуелни материјал за едукацију бирача који је произвела ЦИК био је подржан преводом на знаковни језик. Међутим, већина изборног материјала, укључујући гласачке листиће, није била прилагођена бирачима с оштећењима вида, слуха или когнитивних способности.

Регистрација бирача

Право гласа имају грађани који су на дан избора навршили 18 година или старији, осим оних који су осуђени за тешка кривична дјела, укључујући ратне злочине, или су лишени пословне

²¹ У ОИК Сарајево Центар, чланови ОИК су једни друге оптуживали да слиједи страначке интересе, одлажући на тај начин изборне припреме и изазивајући забринутост за непристрасност ОИК. У Ливну је пет опозиционих странака оптужило ОИК да је утицало на процес именовања БО у корист СДА, ХДЗ и ХДЗ из 1990. ЦИК је на крају одбацила жалбу коју је поднијела Хрватска републиканска странка (ХРС) због пропуштања рока

²² Између осталог, члан 40.13 [Документа из Москве ОЕБС](#) из 1991. обавезује државе чланице да „обезбиједити прикупљање и анализу података за адекватну процјену, праћење и побољшање положаја жена“.

²³ Постојала је значајна разлика између урбаних подручја (гдје је око 70 процената свих мјеста у бирачким одборима било именовано од стране кандидата) и малих, руралних заједница (са односом око 40 процената).

²⁴ Саговорници ОДИНР МИПМ навели су недостатак именовања општом незаинтересованошћу за политичке послове, страхом од правних посљедица ако су умјешани у изборну превару као и ниским примањима.

²⁵ Тврдње о покушајима манипулисања избором БО су ОДИНР МИПМ пријавили ОИК Угљевик и Зеница, као и ПДП који је ЦИК поднио приговор на Градску изборну комисију Добој, у којем наводе да чланови СНСД представљају друге политичке субјекте на БО. Даљњи наводи забиљежени су у Кантону 10, Калесији, Ливну, Мостару, Сапни, Томиславграду, Тузли (Федерација БиХ) и Бања Луци, Источном Старом Граду, Мркоњић граду, Рибнику-Требиње, Грнову (Република Српска).

²⁶ Од десет случајева, у шести случаја није пронађен доказ о кршењу. У четири случаја санкционисане су политичке странке и коалиције које се баве трговином, као и чланови БО.

способности, укључујући и на темељу интелектуалног и психосоцијалног инвалидитета. Ограничења изборних права на темељу интелектуалног инвалидитета у супротности су са међународним стандардима.²⁷

Регистрација бирача је пасивна и континуирана за бираче у земљи. Док ЦИК има укупну одговорност за интегритет и одржавање Централног бирачког списка (ЦБС), тачност ЦБС зависи од података које достављају друге институције одговорне за ажурирање матичног регистра, на којем се ЦБС темељи.²⁸ Постоји опште повјерење у погледу тачности ЦБС и ЦИК је улагала сталне напоре да уклони застарјеле уносе са бирачког списка. Међутим, ови напори су били ометани одсуством дјелотворног механизма за уклањање података о преминулим грађанима из локалних база података матичних књига.²⁹

Према закону, бирачи у Брчко дистрикту гласају или за изборе Федерације Босне и Херцеговине или Републике Српске, зависно о ентитетском држављанству. Становници Брчко дистрикта који нису одабрали ентитетско држављанство нису имали право гласа ни на једним изборима.³⁰

Пописи бирача морали су бити стављени на јавни увид између 3. јуна и 3. јула. Бирачи су такође могли провјерити своје евиденције на интернету и у општинским центрима за регистрацију бирача. Исправке је било могуће извршити до 18. августа. Дана 25. августа, ЦИК је објавила укупан број регистрованих бирача од 3.368.666.

Интерно расељене особе (ИРО) могле су гласати на изборима који се одржавају или у општини њиховог привременог боравишта или у општини у којој су били пријављени прије расељења. Мобилно гласање је било доступно гласачима који су због старости, инвалидитета и болести вазани за кућу, и онима који се налазе у старачким домовима или затвору.³¹ Бирачи регистровани за гласање изван земље који су били у земљи на дан избора и они чија је евиденција унесена у ЦБС након 18. августа могли су гласати непотврђеним гласачким листићем на посебним бирачким мјестима успостављеним у свакој општини.

Гласачи у иностранству су могли гласати лично у амбасадама и конзулатима или путем поште, зависно о избору бирача. ЦИК је 25. августа објавила да се 69.966 бирача регистровало за гласање у иностранству путем новоуспостављене интернет платформе која је поједноставила процес регистрације и смањила могућност људске грешке и лажне регистрације.³² Дана 16. септембра, ЦИК је тужиоцу упутила око 20 случајева наводних лажних покушаја регистрације за гласање изван земље (погледати *Приговоре и жалбе*).

²⁷ Погледати чланове 12 и 29, [Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом](#) (CRPD) из 2006. Погледати такође члан [9.4 Комуникације бр. 4/2011 Комитет CRPD](#) из 2013. године у којем се наводи да члан 29 не предвиђа никакво разумно ограничење, нити дозвољава било какав изузетак за било коју групу особа са инвалидитетом.

²⁸ Матични регистар води Агенција за идентификациона документа, регистре и размјену података, при Министарству цивилних послова.

²⁹ Према закону, само полиција може уклонити евиденцију умрлог грађанина, по пријему одштампаног извода из матичне књиге умрлих од одговарајуће општине. Одговорност за пријаву смрти грађанина општини углавном је на породици преминулог. ЦИК је процијенила да је око 500 познатих података о преминулим гласачима остало означено као такви у ЦИР-у. Смртнице су издате за ове случајеве, али нису уписане у матичну књигу.

³⁰ Према процјенама ЦИК, број обухваћених бирача је приближно 12.640. Члан 25 (б) [ICCPR](#) каже „да сваки грађанин има право и могућност (...) да гласа и да буде бирач (...)“. Погледати, такође, члан 21, [Универзалана декларација о људским правима](#).

³¹ ЦИК је регистровала 14.222 бирача за мобилно гласање у 141 општини.

³² Регистрација за гласање ван земље мора се активно обављати за сваке изборе. До законског рока 19. јула, 63.264 бирача у иностранству пријавило се за гласање путем поште и 6.702 у дипломатским представништвима. ЦИК је 18. августа одбио 10.720 захтјева за регистрацију гласања ван земље, углавном због непотпуних и нетачних података.

Регистрација кандидата

Сви грађани с правом гласа могу се кандидовати, осим на изборима за државно Предсједништво и предсједника и потпредсједнике Републике Српске, вриједи дискриминаторни услови о националној припадности и пребивалишту. Кандидате за све изборе могу предложити политичке странке и коалиције или се могу кандидовати самостално. Процес пријаве кандидата започео је 6. маја, а завршио 12. августа. Уопштено, ЦИК је извршила регистрацију кандидата на инклузиван и правремен начин, а нити један саговорник МИПМ није изразио забринутост у вези са процесом.

Према закону, ЦИК има мандат потврдити подобност за кандидовање на изборима и регистровати кандидатске листе. Да би се регистровали, политички субјекти су морали положити новчани полог и приложити потписе подршке. Бирач може дати подршку само једној политичкој странци или независном кандидату по избору, супротно доброј међународној пракси.³³ У складу са законским одредбама, ЦИК је потврдила само 10 посто потписа подршке преданих за сваког кандидата. Међутим, провјера узорка, а не свих потписа, у супротности је са међународном добром праксом.³⁴ ЦИК је као „политичке субјекте” потврдила 90 странака и 17 независних кандидата за учествовање на изборима. У сљедећем кораку политичке странке формирале су 38 коалиција.³⁵

Листе кандидата морају садржавати најмање 40 посто кандидата оба пола, уз посебне услове за пласман.³⁶ Док су саговорници МИПМ уопштено подржали потпуност, многи су указали на различите приступе идентификовања и промовисања кандидаткиња у политичким странкама. Такође, ови захтјеви до сада нису били у потпуности дјелотворни, јер не представљају потпуност од 40 одсто у додјењеним мјестима за мање заступљен пол.³⁷ Нова интернет платформа за регистрацију коју је покренула ЦИК прихватала је само кандидатске листе које испуњавају родне услове. Свеукупно, ЦИК је регистровала 7.258 кандидата за све изборе.³⁸ За државно Предсједништво кандидовало се десет кандидата (међу њима 2 жене), а за предсједника Републике Српске 31 кандидат (међу њима 2 жене). За 42 мјеста у Представничком дому БиХ (ПД БиХ) кандидовало се 752 кандидата (39,36 посто жена), за 98 мјеста у Представничком дому ФБиХ (ПД ФБиХ) 1.230 кандидата (43,41 посто жена), а за 83 мјеста у НС РС 1.429 кандидата (42,76 посто жена). Свеукупно, само 43 од 613 кандидатских листа (отприлике 7 посто) премашило је минимални број жена прописан законом. Жене су биле на челу 135 листа (22 посто). Међутим, 53 посто од њих су биле листе за једну особу.

Кампања и изборно окружење

³³ Према члану 96, [Венецијанске комисије и Смјернице ОДИHR о регулацији политичких странака \(2020\)](#), „требало би да буде могуће да се подржи регистрација више од једне странке, а законодавство не би требало да ограничава грађанина или другог појединца на потписивање листе подршке за само једну странку“.

³⁴ Члан I.1.3 [Кодекс добре праксе](#) Венецијанске комисије из 2022, захтјева да „процедура верификације потписа мора се (...) примјенити на све потписе, а не само на узорак. Међутим, када верификација несумњиво покаже да је потребан број потписа добијен, преостали потписи се не морају провјеравати“.

³⁵ ЦИК је одбила овјеру једне странке и једног независног кандидата који нису доставили тражену документацију или довољан број потписа подршке. Нису поднијели приговоре на одлуке о одбијању.

³⁶ Међу прва два кандидата морао је бити најмање један кандидат мање заступљеног пола, међу првих пет кандидата два, међу првих осам кандидата три, итд.

³⁷ Жене тренутно чине 26% чланова Представничког дома БиХ, 20% делегата у Дому народа БиХ, 27% Представничког дома БиХ и 22% чланова НС РС.

³⁸ Кандидати на листама регистровани од стране ЦИК не могу се повући. Међутим, ЦИК има овлаштења да одјави кандидате који не поднесу оставку или привремено одступе са позиције које нису у складу са кандидатским статусом. ЦИК је одјавио једног кандидата за Представнички дом БиХ који није поднио оставку на јавну функцију.

Званични период кампање почео је 2. септембра и завршило 1. октобра.³⁹ Законске одредбе у вези са кампањом, укључујући злоупотребу административних ресурса и забрану говора мржње, примјењују се само током званичног периода кампање.⁴⁰ До сада је забрањена само плаћена предизборна кампања у електронским и штампаним медијима. Иако није изричито забрањено, ОДИHR МИПМ је обавијештена да је неколико кандидата започело кампању неколико мјесеци раније, посјећујући локалне заједнице и користећи јавна догађања како би представили своје кандидате и програме.⁴¹ Ово оставља могуће неправилности углавном нерјешеним, због непримјењивости релевантних законских одредби у том периоду. ЦИК је изрекла санкције у 22 случаја ране кампање, углавном у вези са плаћеним огласима на друштвеним мрежама.

Окружење кампање било је мирно, уз поштовање основних слобода удруживања, окупљања и изражавања. Позитивно је то што је број пријављених случајева говора мржње остао низак. Ипак, забиљежени су неки случајеви насиља и узнемиравања.⁴² Кампања је била у такмичарском духу, посебно на предсједничким изборима на државном нивоу и у Републици Српској. Кандидати су водили скупове и састанке од врата до врата, дијелили летке и активно допирали до бирачког тијела путем друштвених мрежа. У Републици Српској, кампања је била поларизирана.⁴³ Највеће странке на власти циљале су на своје традиционално бирачко тијело, наглашавајући потребу за сигурношћу, заштитом и континуитетом. У њиховим кампањама често се говорило о сепаратизму, прошлим и садашњим „ратовима”, „опасностима” и „нападима”.⁴⁴ Опозицијски кандидати углавном су се бавили темама везаним уз корупцију, запошљавање и иселјавање, тврдећи да бирачима нуде политичку алтернативу.

³⁹ Изборни закон прави разлику између „периода кампање“ и „изборног периода“. Овај други почиње даном расписивања избора и завршава се даном потврђивања изборних резултата.

⁴⁰ Након одлуке Суда ФБиХ из 2020. године, према којој се прописи о кампањи из поглавља 7 Изборног закона примјењују само на 30-дневни званични период кампање, ЦИК није рјешавала неправилности прије званичног почетка кампање. Извјештаји посматрања [Трансперанси интернешнл](#) и организације цивилног друштва [Под Л](#) [упом](#) идентификовали су бројне случајеве злоупотребе административних ресурса у јулу и августу 2022, прије почетка периода званичне кампање.

⁴¹ Тако је, на примјер, 18. и 19. августа предсједнички кандидат ПДП у Републици Српској посјетио Козарску Дубицу и Чечаву, у пратњи кандидата СДС-а за предсједника државе, чија је странка у мјесним заједницама организовала вечере за представљање кандидата. Дана 27. јула, у Челинцу (Република Српска), четири кандидата СНСД-а изашли су на концертну бину за вријеме концерта који је организовала општина, одржали говоре и позвали јавност да гласа. Један кандидат је [указао](#) да је присутан како би „сакупио енергију за нашу будућу побједу“. Дана 31. августа, страначки форум СДА у Илијашу (Кантон Сарајево) обратио се бирачима и представио програм странке.

⁴² Дана 7. септембра, жена кандидат у Горажду је физички нападнута. ЦИК је починиоцу изрекла новчану казну од 10.000 КМ. Шефица форума жена ПДП-а у Лаушу (Република Српска) изјавила је медијима о пријетњама упућеним њеној породици. Према медијским извјештајима, активисти Лабуристичке странке физички су малтретирани док су вршили активности у Цазину (Унско-сански кантон), као и активисти СДА у Какњу (Зеничко-добојски кантон).

⁴³ Приватна БН телевизија је обавијестила ОДИHR МИПМ да је 26. септембра одбила, без одобрења ЦИК, емитовање спота за СНСД у којем се наводи да је гласање за предсједничког кандидата ПДП у Републици Српској једнако уништавању ентитета. Дана 22. септембра у Требињу, на митингу СНСД који је посматрала ОДИHR МИПМ, опозициони кандидати су представљени као „марионете страних амбасада“.

⁴⁴ У Републици Српској, владајући СНСД је често користио сепаратистичке поруке и доводио у питање лојалност опозиционих кандидата у том ентитету. На примјер, на митингу који је посматрала ОДИHR МИПМ у Фочи 5. септембра, лидер СНСД-а и српски члан Предсједништва БиХ Милорад Додик изјавио је: „Наша држава је Република Српска, а не Босна и Херцеговина“. Он је 14. септембра изјавио да „хришћани и муслимани нигдје не успијевају да живе на хармоничан начин“. Додик је 27. септембра на митингу у Источном Сарајеву изјавио: „Ако се наше Сарајево зове Источно Сарајево, онда би друго Сарајево требало да се зове „Блискоисточно Сарајево“ јер је пуно Муслимана“. Један од водећих слогана опозиционг ПДП био је „Република Српска се мора бранити“. Лидер СДА, Бакир Изетбеговић, је 9. септембра изјавио да се води „посебан рат против Босне и Херцеговине и Бошњака“.

Законским измјенама и допунама из јула 2022. уведена је забрањена злоупотреба административних ресурса за носиоце извршних функција и изабране званичнике.⁴⁵ Иако је добродошло побољшање, чини се да су одредбе недовољне за одговарајуће рјешавање повезаних неправилности, углавном због њиховог ограниченог временског оквира и обима.⁴⁶ Током периода кампање, низ пројеката социјалне заштите, развоја и јавне инфраструктуре покренули су садашњи предсједници или владе.⁴⁷ МИПМ је примила појединачне извјештаје о вршењу притиска на запослене у јавном сектору да учествују у предизборним догађањима владајућих странака или да не учествују у опозицијским активностима.⁴⁸ У складу са обавезама ОЕБС-а, Савјета Европе и другим међународним стандардима, ово изазива забринутост у погледу једнаких услова и способности бирача да дају свој глас без страха од освете.⁴⁹

Без обзира на законске одредбе које прописују једнаку заступљеност полова на свим нивоима јавне управе и изабраним тијелима, жене су и даље недовољно заступљене на јавним позицијама. Потребно је више напора власти и политичких странака како би се превазишли дугогодишњи стереотипи везани уз родне улоге који и даље остају главна препрека повећаном политичком учествовању жена у Босни и Херцеговини. Кандидаткиње су често биле мете вријећања и исмијавања на друштвеним мрежама.⁵⁰ Жене нису биле значајно представљане у кампањи, уз изузетак двије кандидаткиње за хрватског и српског члана Предсједништва БиХ и једна

⁴⁵ Измјенама је уведена забрана учешћа у кампањи државних службеника подређених носиоцима извршних функција и изабраним функционерима током радног времена, коришћења јавних просторија за вријеме службених активности или догађаја које организују јавне институције. ЦИК је 23. септембра санкционисао директора болнице у Бања Луци новчаном казном од 10.000 КМ, а његову странку СНСД са 5.000 КМ, јер је користио простор болнице као позадину кампање на радио и ТВ споту.

⁴⁶ Забрана се односи само на званични период кампање, а измјене се односе на друге кључне облике злоупотребе јавних средстава и не постављају ограничење јавних расхода за инфраструктуру и социјалне програме током периода кампање.

⁴⁷ Влада Републике Српске предвођена СНСД-ом усвојила је у јуну 2022. програм социјалних давања за младе, пензионере, ратне војне инвалиде и њихове породице који ће се проводити од јула до септембра. Влада Републике Српске је од 20. септембра незапосленим родитељима са четворо или више дјеце обезбиједила једнократну помоћ у вриједности од 750 КМ. Влада Херцеговачко-неретванског кантона усвојила је 30. августа Приједлог о финансијској и материјалној подршци породицама са дјецом. Иста влада је 9. септембра обезбиједила 400.000 КМ за подручја погођена земљотресом у априлу 2022. Влада Федерације БиХ (СДА) је 22. септембра [најавила](#) додатну социјалну помоћ од 100 КМ за незапослене. Став 5.1.3 Заједничких [смјерница](#) ОДИHR и Венецијанске комисије из 2016. за спречавање и реаговање на злоупотребу административних ресурса током изборних процеса, прописује да „обичан рад владе мора да се настави током изборног периода. Међутим, да би се спријечила злоупотреба административних ресурса (...), у законском оквиру треба да стоји да током кампање не би требало да се дешавају најаве повезане са (...) одређеном странком или кандидатом“.

⁴⁸ У Бања Луци, 2. септембра, лекари су наводно пуштени из друге смијене како би могли присуствовати састанку СНСД-а. Лидер Хрватске републиканске странке (ХРС) обавијестио је ОДИHR МИПМ да је његов члан породице суспендован са позиције у државној школи након што је формирао опозициону странку.

⁴⁹ Члан 7.7 захтјева да се „политичка кампања води у фер и слободној атмосфери у којој ни административна санкција, насиље или застрашивање не спречавају странке и кандидате да слободно изнесу своје ставове и квалификације, или да спријече бираче да уче и дискутују о њима или да дају свој глас без страха од освете“. Према члану 1.2.3. Кодекса добре праксе Венецијанске комисије из 2022. године „принцип једнаких могућности подразумева неутралан став државних органа, посебно у вези са изборном кампањом“.

⁵⁰ Изборни закон забрањује вођење кампање на начин који представља мушкарце и жене „на стереотипан, увредљив и поножавајући начин“. Иако ОДИHR ИПМ није уочила увредљиве и негативне родне стереотипе у материјалима за кампању, кандидаткиње су биле често похваљене у представљањима кандидата због њихове физичке љепоте и успјеха као супруге и мајке. Понижавајући и увриједљиви стереотипи о женама представљени су на анонимним блогovima и *ad hoc* интернет порталима који су наводно били новински сајтови идентификовани у [истраживању](#) Медицентра Сарајево. Неке кандидаткиње биле су мета сексуализованих напада на овим порталима. Неке кандидаткиње су описале своје лично искуство онлајн и унутарстаначког узнемиравања посматрачима ОДИHR МИПМ.

кандидаткиња за предсједницу РС.⁵¹ Жене су чиниле отприлике 40 посто присутних на скуповима које је посматрала ОДИHR МИПМ.⁵²

Отприлике 44 посто мјеста за изборе које је посматрала ОДИHR МИПМ је имало посебано прилагођен прилаз за особе са физичким инвалидитетом. Организације које представљају особе с инвалидитетом изразиле су забринутост МИПМ да већина политичких странака дијели општи недостатак свијести друштва о својим правима и могућностима, као и о обвезама Босне и Херцеговине према међународним обавезама у вези са људским правима.⁵³

Кандидати који припадају националним мањинама такође нису били истакнути у кампањи. Међутим, ОДИHR МИПМ није пријавила нити примјетила никакву дискриминаторну реторику према националним мањинама током кампање.

Током званичног периода кампање, ОДИHR МИПМ пратила је онлајн активности 14 политичких странака, 17 кандидата на државном и ентитетском нивоу те 7 утицајних особа на Фејсбуку и Твитеру. Представници политичких странака и медијски истраживачи обавијестили су ОДИHR МИПМ да је примјењивост прописа о кампањи на друштвене мреже, уведена недавним законским измјенама, уопштено допринијела пажљивијем приступу ономе што кандидати објављују на интернету. Свеукупно представљање је било умјерено, али убједљиво. На страницама друштвених мрежа које је пратила ОДИHR МИПМ највише садржаја чиниле су фотографије, кратки описи сусрета с бирачима, видео спотови и говори. Честе посјете и изјаве страних званичника о Босни и Херцеговини, као и посјете иностранству државних и ентитетских званичника, константно су изазивали велику ангажованост на друштвеним мрежама и често изазивале подјеле. Медијски посматрачи, као што су платформе за провјеру чињеница, редовно су извјештавали о случајевима дезинформација те су пружали образовање о медијској писмености у вези са изборима.⁵⁴

Финансирање кампање

Финансирање кампање првенствено је регулисано Изборним законом, Законом о финансирању политичких странака, законима о политичким странкама Републике Српске и Брчко дистрикта, а допуњено је и прописима ЦИК. У јануару 2022, ЦИК је обновила правила о процедурама за извјештавање о финансирању кампање, упућујући на неке препоруке ОДИHR и Групе држава за борбу против корупције Савјета Европе (GRECO), укључујући и оне о обавезном кориштењу ненамјенских банковних рачуна за трошкове кампање. Неке претходне препоруке ОДИHR и GRECO остају не испуњене, на примјер, оне које се односе на ревизију и консолидацију закона о финансирању странака и кампање. Уопштено, недостатак кохерентног и конзистентног регулаторног оквира умањује ефикасност постојећих прописа и њихову примјену.

Политичке странке и изборне кампање се првенствено финансирају из јавних средстава, сопствених средстава кандидата, страначких чланарина и донација физичких и правних лица.⁵⁵

⁵¹ Неколико жена осим Жељке Цвијановић (СНСД), Борјане Кришто (ХДЗ БиХ) и Јелене Тривић (ПДП) није била говорник на скуповима које је посматрала ОДИHR МИПМ.

⁵² Дугорочни посматрачи ОДИHR МИПМ су посматрали укупно 56 догађаја у вези са кампањом.

⁵³ Иако закон то не налаже, ниједан преводилац за знаковни језик није био присутан ни на једном скупу које је посматрала ОДИHR МИПМ. Од страначких и кандидатских налога које је пратила ОДИHR ИПМ на друштвеним мрежама, отприлике је половина титлованих видео снимака кампање.

⁵⁴ Платформа за провјеру чињеница *Раскривавање* идентификовала је портале који смишљају манипулативна средства да хвале једну политичку опцију и нападају њене противнике. *Истиномјер* је обезбиједио блог за провјеру чињеница уживо посвећен друштвеним мрежама у вези са изборима, онлајн, емитованим и штампаним медијима. Од почетка званичне кампање до 24. септембра идентификовао је 20 „неистина“, једну „полуистину“ и једну „неосновану тврдњу“ главних кандидата.

⁵⁵ Политички субјекти имају право на годишње финансирање из државног, ентитетских, кантоналних и општинских буџета. Појединац може донирати до 10.000 КМ, правно лице до 50.000 КМ, а члан странке до 15.000 КМ.

Директно јавно финансирање изборних кампања обезбјеђује се само у Републици Српској и Брчко дистрикту. Органи јавне управе, јавне установе и предузећа, анонимни извори, страна политичка и правна лица, као и јавна предузећа са уговором о јавним набавкама већим од 10.000 КМ у текућој години, не смију да финансијски помажу политичким субјектима. Политички субјекти могу потрошити до 0.30 КМ по регистрованом бирачу у свакој изборној утрци. Многи саговорници политичких странка ОДИHR МИПМ изјавили су да је граница превисока, а да су трошкови већине кандидата остали далеко испод нивоа.

ЦИК има надлежност да надгледа финансирање политичких странка и кампање. Ефикасност њених поступака прегледа, контроле и ревизије је питање ограничених ресурса. Надаље, на то утиче и немогућност ЦИК да прати стварну потрошњу на кампању и да открије кршење правила. Кандидати су дужни да поднесу један предизборни извјештај прије регистрације за изборе, а други постизборни извјештај у року од 30 дана од дана објављивања коначних изборних резултата. Не постоје одредбе за периодично извјештавање, упркос препорукама ОДИHR. Према закону, ЦИК је само у обавези да објави други извјештај о финансирању кампање на својој интернет страници у року од 30 дана од дана пријема истог. ЦИК је обавијестила ОДИHR МИПМ да у њеном одјелу за ревизију нема довољно особља. То је довело до одлагања процеса ревизије финансијских извјештаја кампање и свих политичких странака.

ЦИК може наложити изрицање санкција за неправилности и дужна је да пријави сваку сумњу о кривичним дјелима надлежним органима за провођење закона.⁵⁶ Новчане казне за финансијске прекршаје изгледају недовољно дјелотворне, пропорционалне и одвраћајуће, што је у супротности са претходним препорукама ОДИHR и GRECO.⁵⁷ Уопштено, регулаторни систем финансирања кампање не обезбјеђује адекватну транспарентност и одговорност.

Медији

Ограничено извјештавање о кампањи у медијима, у комбинацији са подјелом по етничким линијама и политичком пристрасношћу дало је бирачима само дјелимичне информације о главним кандидатима, чиме је значајно ограничило њихову могућност да донесу савјестан избор. Многи саговорници МИПМ су навели директну и индиректну политичку контролу над главним медијима, истичући да неразвијено тржиште оглашавања, којим доминирају углавном државне корпорације, не омогућава финансијску одрживост и води политичком утицају на медије. Закон о медијима, у супротности са добром међународном праксом и претходним препорукама ОДИHR, не осигурава транспарентност валасништва над медијима.⁵⁸

Док су клевете декриминализоване, законодавство не намеће горњу границу новчане накнаде за клевету. Многи саговорници МИПМ виде недавне случајеве клевете покренуте против новинара као средство да их обесхрабри да извјештавају о питањима од јавног значаја.⁵⁹ Бројни недавни

⁵⁶ Од јанура 2022, Одјељење за ревизију ЦИК је тужилаштву проследило информације о сумњама да су учинијени прекршаји од стране 18 политичких странака.

⁵⁷ Максимална новчана казна за већину прекршаја политичких партија је 10.000 КМ. Санкције прописане Изборним законом за друге изборне прекршаје су око 30.000 КМ

⁵⁸ Члан 4.1 [Препоруке](#) СЕ ЦМ/Рец (2018) 1 Смјернице Вијећа министара о медијском плурализму и транспарентности медијског власништва позива државе чланице да „промовишу режим транспарентности медијског власништва који обезбјеђује доступност јавности и доступност тачних и ажурираних података о директном и стварном власништву медија“.

⁵⁹ На примјер, у јулу 2021, интернет страници *Журнал* је Градски суд у Сарајеву наложио да плати 170.000 КМ као одштету за клевету. У 2020. години, Линија за помоћ новинарима је [регистровала](#) 289 активних случајева клевете. Према [студији](#) safejournalists.net, око 80 одсто таквих тужби поднијели су политички званичници и директори јавних институција. Члан 2.4.2 [Препоруке](#) Савјета Европе ЦМ/Рец (2016) 5 Вијећа министара о слободи интернета позива државе чланице да се постарају да закони о клевети „не намећу претјеране новчане казне или несразмјерне накнаде штете или судске трошкове“.

сајбер напади били су усмјерени на инфраструктуру истакнутих медија.⁶⁰ Широко распрострањене праксе застрашивања и узнемиравања новинара, углавном онлајн, нарушиле су способност медија да раде у окружењу без политичких притисака и прогона, а осудио их је представник ОЕБС-а за слободу медија током посљедњих година.⁶¹ Такве случајеве је забиљежила и ОДИНР МИПМ у периоду кампање.⁶²

Јавни РТВ сервис пружају два ентитетска јавна емитера и Радио-телевизија Босне и Херцеговине (БХРТ) на државном нивоу.⁶³ Како се тренутно примјењује, систем финансирања путем претплате оставио је БХРТ значајно недовољно финансираним.⁶⁴ Од електронских медија се тражи да поштују принципе равнотеже, правичности и непристрасности у извјештавању у кампањи. Јавни емитери су током кампање поштовали обавезу да сваком политичком субјекту обезбиједи три минуте бесплатног емитовања. Међутим, такво вријеме емитовања је обезбијеђено ван ударног термина, што је значајно ограничило потенцијалну гледаност. Док су јавни и неки приватни емитери понудили политичким субјектима платформу да представе своје ставове кроз дебате, многи кандидати су одлучили да не учествују, што је додатно ограничило могућност бирачима да донесу савјестан избор.

Према медијском праћењу ОДИНР МИПМ у периоду кампање, национална јавна телевизија БХТ-1 издвојила је само 15 минута, док је приватна Нова телевизија обезбиједила само 16 минута емитовања у ударном термину за све кандидате заједно.⁶⁵ Оба јавна ФТВ и приватна Наут су били видно критички настројени према СНСД-у, додјеливши странци 48 и 34 посто изјашњавања о политичким странкама углавном негативног тона. Док је ФТВ пружала оскудно, неутрално изјашњавање о главним кандидатима, Наут је подржавао СДА тако што је странци додјелио око 20 посто изјашњавања о осталим главним кандидатима, углавном позитивног и неутралног тона. N1 се углавном фокусирао на главне политичке странке, говорећи о њима на неутралан, док је повремено критиковао владајући СДА и СНСД.⁶⁶

Јавни сервис РТРС показао је јасну пристрасност у корист СНДС-а, додјељујући странци 44 посто изјашњавања о политичким странкама углавном на позитиван начин, те оштро критиковао ПДП и СДС који су имали 21 и 11 представљања, углавном негативног тона. У свом представљању предсједничких кандидата за Републику Српску, РТРС и БН су највећи дио представљања посветили господину Доду, 53 односно 62 посто, док је госпођа Тривић имала 43 и 37 посто.

⁶⁰ Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини [оцијенила](#) је да су 21. јула 2022. Фејсбук страница бука.com, угледне веб странице у Републици Српској, те [2. септембра](#) Фејсбук страница листа *Дневни аваз* биле мета сајбер напада. Како јављају [медији](#), сајбер напади на телевизију Херцег Босне 1. и 2. септембра имали су као резултат уништење њихове архиве.

⁶¹ Погледи заједничке изјаве ОЕБС РФоМ и шефа Мисије ОЕБС-а у Босни и Херцеговини од [27. маја 2021. и 24. септембра 2021.](#)

⁶² Тако је 15. септембра екипа БН телевизије нападнута од стране активиста СНСД-а приликом снимања непрописно постављених мобилних рекламних панела. Дана 12. септембра, кандидат СДА је на Фејсбуку дао увредљиве [коментаре](#) против новинара, као одговор на његово сатирично портретирање другог кандидата СДА.

⁶³ Јавни РТВ систем чине БХРТ на националном нивоу и два ентитетска емитера: Радио телевизија Федерације Босне и Херцеговине (ФТВ) и Радио телевизија Републике Српске (РТРС).

⁶⁴ Јавни емитери се финансирају путем таксе за емитовање коју прикупљају ентитетски емитери. Упркос законским обавезама, РТРС ова средства не доставља БХРТ-у, што је довело до акумулирања дуговања од преко 63.000.000 КМ. Финансијски спор између БХРТ-а и РТРС-а тренутно је у току на Окружном суду у Бањој Луци.

⁶⁵ ТВ канали су праћени од 18.00 до 00.00 сати. Узорак је обухватио три јавна телевизијска канала: БХТ-1, ФТВ и РТРС, те четири приватне телевизије БН, Наут, N1 и Нова. ОДИНР МИПМ је такође пратила дневне новине Ослобођење, Дневни Аваз, Дневни Лист и Независне, те веб странице klix.ba, мондо.рс и бљесак.инфо.

⁶⁶ N1 је изгубио око 215.000 потенцијалних гледалаца када га је државни емитер аудио-визуелних садржаја БХ-Телеком искључио из своје мреже дан прије почетка кампање. БХ-Телеком је ову одлуку ОДИНР МИПМ образложио економски мотивисаном. N1 и опозицијске политичке странке оцијениле су га политички пристрасним.

Међутим, начин извјештавања је био другачији. Док је РТРС о господину Додику извјештавао углавном позитивно, извјештавање о госпођи Тривић било је искључиво негативно. Насупрот томе, на БН је извјештавање о господину Додику било углавном негативно, док је о госпођи Тривић било позитивно и неутрално.

Штампани и онлајн медији, које прати ОДИHR МИПМ, пружили су разноврсније праћење кампање. Међутим, већина је показивала пристрасну уређивачку политику. Конкретно, *Дневни аваз* је јасно подржавао СББ и критиковао СДА. *Бљесак* и *Дневни лист* су се у великој мјери фокусирали на активности СДА и ХДЗ БиХ. *Мондо* и *Независне* су се углавном фокусирали на главне странке у Републици Српској, иако је СНСД имао више представљања него остали кандидати. *Ослобођење* је неутрално представљало и било је критички настројено према СНСД-у. Слично томе, *Klix* је представљао све водеће политичке странке у Федерацији Босне и Херцеговине, иако је пружио видљиву предност СДА и НП.

Регулаторна агенција за комуникације (РАК) је регулаторно тијело за електронске медије са овлашћењем да ријешава приговоре у вези са медијима и примјењује санкције за прекршаје. Закон не предвиђа јасне рокове за рјешавање приговора у вези са медијима, ограничавајући право на ефикасан правни лијек.⁶⁷ РАК је обавијестила ОДИHR МИПМ да је током периода кампање примила девет приговора. Одбацила је пет предмета, а у преостала четири случаја није донијела пресуде прије избора. Упркос претходној препоруци ОДИHR, РАК није вршила мониторинг медија током кампање и стога није била у могућности да врши надзор над електронским медијима.

Приговори и жалбе

Процес рјешавања спорова, какав се тренутно спроводи, не гарантује у потпуности дјелотворну правну заштиту. Рокови за подношење и одлучивање о приговорима остају прилично кратки, упркос претходним препорукама ОДИHR.⁶⁸ Могућност подношења приговора и жалби ограничена је на бираче и политичке субјекте чија су права повријеђена, а јавна удружења, укључујући и посматраче избора немају правни статус. Ово ограничава приступ правним лијековима и ефикасност механизма за рјешавање изборних спорова, супротно обавезама ОЕБС-а и међународним стандардима.⁶⁹ ЦИК дјелује као прва инстанца у већини случајева.⁷⁰ Иако изборне комисије о евентуалним неправилностима могу да поступе и по службеној дужности по пријему пријаве од било којег физичког или правног лица, закон не прописује рокове за такве поступке. Према Изборном закону, не постоји гаранција за јавне расправе на било којем нивоу процеса рјешавања изборних спорова, што је у супротности са обавезама ОЕБС-а. ЦИК дјелује као прва инстанца у већини случајева. Иако изборне комисије о евентуалним неправилностима могу да поступе и по службеној дужности по пријему пријаве од било којег физичког или правног лица, законом нису прописани рокови за такав поступак.

⁶⁷ Члан 19 Експланаторног извјештаја о [Кодексу добре праксе](#) Венецијанске комисије из 2002. наводи да „морају бити доступна брза права на жалбу како би се поправила ситуација прије избора”.

⁶⁸ Жалбе се морају поднијети општинским изборним комисијама (ОИК) или ЦИК у року од 24 сата, с тим да ОИК или ЦИК имају 48 сати да одлуче о предмету. Жалбе се морају поднијети у року од 48 сати ЦИК-у или суду, при чему ЦИК има 48 сати, а Суд 3 дана за рјешавање случаја. Члан II.3.3.г. Смјерница II.3.3.3.ф [Кодекса добре праксе](#) препоручује да рокови за подношење приговора и одлучивање о њима морају бити „три до пет дана за сваку у првом степену“.

⁶⁹ Члан 5.10 [Документа из Копенхагена ОЕБС-а](#) из 1990. наводи да свако има учинковита средства правне заштите против административних одлука како би се гарантовало поштовање основних права и осигурао правни интегритет. Члан II.3.3.3 [Кодекса добре праксе о изборним питањима](#) Венецијанске комисије потврђује да „сви кандидати и сви бирачи регистровани у изборној јединици морају имати право жалбе“.

⁷⁰ Кршењем закона у вези с изборним правима, изборним процесом, раном кампањом и говором мржње, између осталог, бави се ЦИК, док ОИК рјешавају жалбе везане уз правила кампање у својим надлежним тијелима.

Према Изборном закону, не постоји гаранција за јавна саслушања на било којем нивоу процеса рјешавања изборних спорова, што је у супротности са обавезама ОЕБС-а.⁷¹ Позитивно је што су ОИК и ЦИК разматрале приговоре на јавним сједницама.⁷² Међутим, приговори и накнадне одлуке изборне администрације и суда Босне и Херцеговине нису објављени, што умањује транспарентност рјешавања изборних спорова.⁷³ У већини случајева ЦИК није поштовала рок од 48 сати за одлучивање по приговорима, наводећи недостатак људских ресурса. Суд Босне и Херцеговине је обавијестио ОДИHR МИПМ да не одржава јавне расправе о предметима у вези са изборима и да његове сједнице нису јавне.

Прије дана избора, ЦИК је примила око 560 приговора и 38 жалби на одлуке ОИК. Од њих, 403 се односило на гласање ван земље, око 59 на рану кампању, око 35 о спорном именовану чланова БО и лажном представљању политичких субјеката на бирачким мјестима, а око 40 случајева се односило на забрањен говор и злоупотребу административних ресурса. Од ових жалби, близу 90 је одбачено из техничких разлога. У 10 случајева, ЦИК је изрекла новчане казне за рану кампању, злоупотребу административних ресурса и забрањеног говора. Поред тога, поступајући по службеној дужности а по пријави о неправилностима, ЦИК је размотрила око 60 случајева који се односе на неправилности кампање и изрекла новчане казне у 16 предмета.⁷⁴ ЦИК и ОИК, које је посматрала ОДИHR МИПМ, одржале су значајне расправе о већини приговора и жалби на јавним сједницама, иако странама у притужбама није понуђена могућност да буду саслушане. Суд је размотрио око 350 жалби на одлуке ЦИК по приговорима и потврдио све осим 7 одлука ЦИК, а 44 жалбе су одбијене као недозвољене због правног статуса и пропуштених рокова.

Изборни прекршај се може упутити тужиоцу ако садржи елементе кривичног дјела. У предизборном периоду, тужилаштва су примила 25 предмета. Поред тога, 20 појединачних случајева везаних за фалсификоване потписе бирача који су се регистровани за гласање ван земље које је проследила ЦИК. Неколико тужиоца на различитим нивоима обавијестили су ОДИHR МИПМ о недостатку јасноће у погледу њихових надлежности у вези са изборним кривичним дјелима у контексту општих избора.⁷⁵ Многи саговорници МИПМ су навели недостатак повјерења у могућност изборних комисија, судова и тужилаштва да ефикасно рјешавају изборне спорове и изразили су забринутост због независности правосуђа.⁷⁶

Грађани посматрачи и међународни посматрачи

Изборни закон предвиђа праћење свих фаза изборног процеса на свим нивоима изборне администрације од стране посматрача које именују организације цивилног друштва, политички субјекти и међународне организације. У складу са Изборним законом, број грађана посматрача и кандидатских посматрача био је ограничен на једног по организацији на сваком бирачком мјесту.⁷⁷

⁷¹ Члан 12 [Документа из Копенхагена ОЕБС-а](#) из 1990. године прописује да се „поступак може одржати затворено за јавност само у околностима прописаним законом и у складу са обавезама према међународном праву и међународним обавезама”.

⁷² Подјела надлежности између ЦИК и ОИК није била довољно јасна у свим случајевима. ЦИК је обавијестио ОДИHR ИПМ да је преузео надлежност од ОИК за разматрање случајева који се односе на забрану кориштења административних ресурса двије седмице прије дана избора.

⁷³ ЦИК је обавијестио ОДИHR ИПМ да није могао покренути планирану онлајн базу података притужби и жалби прије дана избора због недостатка људских и финансијских ресурса. ЦИК је објавио преглед приговора отприлике двије седмице прије дана избора.

⁷⁴ ЦИК је примио укупно 80 пријава о неправилностима, већином од Трансеранси интернешнл и *Под Лутом*.

⁷⁵ И државни и ентитетски кривични закони садрже кривична дјела у вези са изборима која потенцијално могу довести до неизвјесности када предмет садржи радње у вези са различитим изборима.

⁷⁶ [Мишљење Европске комисије](#) из 2019. о захтеју Босне и Херцеговине за чланство у ЕУ, став 1.1.1 указује на изазове с независношћу правосудних институција у Босни и Херцеговини и наводи да „независност правосуђа није довољно загарантована да штити од свих облика политизације и притисака”.

⁷⁷ У складу са упутством ЦИК, у Главном центру за бројање могу истовремено бити присутна до три посматрача које именује сваки кандидат. Ова одредба не обухвата грађанске посматраче.

За ове изборе, ЦИК је покренула онлајн апликацију за регистрацију посматрача. Апликација није могла да ефикасно олакша процес због проблема са функционалношћу.⁷⁸ У свеобухватном процесу, ЦИК је акредитовала 3.856 посматрача грађана и међународних посматрача, док су ОИК акредитовале око 50.000 посматрача које су именовали политички субјекти. Коалиција цивилног друштва *Под луном* спровела је дугорочно посматрање и на дан избора расподијелила око 2.400 краткорочних посматрача.

Изборни дан

Дан избора протекао је углавном мирно уз неколико инцидената који су нарушавали процес избора на бирачким мјестима и око њих.⁷⁹ Иако се чинило да већина кандидата уопштено поштује период предизборне шутње, на дан избора, посматрачи МИПМ су примјетили промотивни материјал у близини око 3 посто бирачких мјеста. ЦИК је дијелила ажуриране информације о процесу гласања током изборног дана и током изборне ноћи је на својој веб страници почела објављивати прелиминарне резултате избора, што је повећало транспарентност. Укупно, 46 посто чланова бирачких одбора које је посматрао МИПМ биле су жене, укључујући 41 посто предсједавајућих. ЦИК је објавила прелиминарну излазност бирача од 50%.

МИПМ је посматрала отварање на 190 бирачких мјеста. Бирачка мјеста су отворена на вријеме или с малим кашњењем на свим посматраним мјестима осим на 12 бирачких мјеста. МИПМ је позитивно оцијенило отварање биралишта на 172 посматрана бирачка мјеста. Ипак, уочено је неколико процедуралних пропуста, укључујући небилежење серијских бројева печата гласачких кутија (29 случајева), неуписивање укупног броја примљених гласачких листића (24 случајева) и непоказивање празне гласачке кутије присутнима (10 случајева).

Посматрачи су позитивно оцијенили процес гласања у 95 посто од 1.785 посматраних бирачких мјеста, а процедуре, укључујући идентификацију бирача, углавном су испоштоване. Значајан број негативних оцјена углавном је био последица питања тајности гласања и непоштивања важних мјера заштите од уплитања и притиска на бираче. Посматрачи МИПМ су навели да тајност гласања није била осигурана због постављања заслона за гласање (13 посто) или неадекватног распореда гласачких просторија (15 посто). У 24 посто посматрања један или више бирача нису тајно означили своје гласачке листиће. Пренапуњеност просторије за гласање је пријављена у 6 посто посматрања.

Оно што је забрињавајуће јесте то да су на 12% посматраних бирачких мјеста особе, које нису изабрани чланови БО, водиле евиденције о томе ко је гласао. У неколико случајева (21 запажања), БО су гласно саопштавали имена бирача који су гласали. Посматрачи МИПМ су примјетили да се неовлашћена лица, углавном кандидатски посматрачи, мијешају у изборни процес и покушавали су да утичу на бираче за кога да гласају у око 3 посто посматрања. Поред тога, посматрачи МИПМ су такође пријавили 10 случајева застрашивања бирача на и око бирачких мјеста. Такође, МИПМ је примјетила и 2 случаја куповине гласова, 6 случајева идентификације пуњења гласачких кутија. Бирачи су посматрани како фотографишу своје гласачке листиће у 16 случајева. Гласачке кутије нису биле прописно запечаћене у 6% случајева, а други процедурални проблеми уочени су у 6% посматрања.

Како би се смањило породично и групно гласање, прије избора, ЦИК је донијела уредбу којом се прописује да се подноси љекарско увјерење да би се остварило право на потпомогнуто гласање, осим када је инвалидитет „видан“. Посматрачи МИПМ су примјетили недослиједну примјену ове уредбе и уочили неколико случајева гдје је бирачима ускраћена могућност да гласају са

⁷⁸ ЦИК је обавијестила ОДИР МИПМ да се, због кратког временског периода, њено ИТ одјељење суочило са потешкоћама у пружању свих функција и услуга планираних у новој онлајн апликацији.

⁷⁹ Медији су саопштили о низу случајева физичких напада и нарушавања мира унутар и изван бирачких мјеста.

помоћником по свом избору. С друге стране, на око 2 процента посматраних бирачких мјеста, посматрачи МИПМ су извјестили да је иста особа пружила помоћ више од једног бирача, супротно закону. Групно или породично гласање примјеђено је на 6% посјеђених бирачких мјеста. Око 51% бирачких мјеста није обезбиједило пруступ особама са физичким инвалидитетом, а у 19% распоред у просторији није био прикладан за такве бираче.

Процесу транспарентности доприњело је присуство кандидатских посматрача у око 97% посматрања, углавном СДА, СДП БиХ, СДС и СНСД и посматрача грађана у 21%.

МИПМ је негативно оцјенила бројање на 36 од 168 посматраних бирачких мјеста, углавном због процедуралних неправилности, што указује на недовољно разумијевање процедура од стране чланова БО. БО су имали потешкоће да попуне протоколе о резултатима у 61 случају. МИПМ је примејтила да печати и бирачки спискови нису били запечаћени и спаковани прије него што је пребројавање почело у 70 односно 83 случаја. Кандидатски посматрачи били су присутни на скоро свим бирачким мјестима посматраним током пребројавања, а грађани посматрачи на 28. У 23 случаја, неовлаштена лица, углавном кандидатски посматрачи, ометали су рад БО. МИПМ је била у могућности да посматра пребројавање без ограничења на свим посматраним бирачким мјестима. Почетне фазе табеларног приказа, гдје су примјеђене, углавном су позитивно оцјењене. Ипак, уочени су неки процедурални пропусти, укључујући конзистентност протокола БО који нису увијек провјеравани.

ЦИК је примила 68 приговора и информације о неправилностима, углавном у вези са потпомогнутим гласањем, присуством неовлаштених лица на бирачким мјестима и недозвољеним утицајем на избор бирача. Сви приговори су послани одговарајућим ОИК. Поред тога, ЦИК је прослиједила три случаја тужилаштву.

***Енглеска верзија овог извјештаја је једини званични документ.
Незванични преводи су доступни на српском, хрватском и босанском језику.***

ИНФОРМАЦИЈЕ О МИСИЈИ И ПРИЗНАЊА

Сарајево, 3. октобар 2022. године – Ова извјештај о прелиминарним сазнањима и закључцима резултат је заједничког подухвата који укључује ОЕБС Канцеларију за демократске институције и људска права (ОДИHR), Парламентарну скупштину ОЕБС (ПС ОЕБС), Парламентарну скупштину Савјета Европе (ПССЕ), Европски парламент (ЕП) и Парламентарна скупштина НАТО (ПА НАТО). Процјена је направљена да би се утврдило да ли су избори били у складу са обавезама ОЕБС-а као и другим међународним обавезама и стандардима за демократске изборе и националним законодавством.

Предсједавајући ОЕБС-а је именовано господина Паскала Ализарда за специјалног координатора и вођу краткорочне посматрачке мисије ОЕБС-а. Гђа Ирене Караламбидес је предводила делегацију ПС ОЕБС-а, господин Стефан Шенах је предводио делегацију ПССЕ, господин Андреас Сцхиедер је предводио делегацију ЕУ, а госпођа Мими Кодхели је предводила делегацију ПС НАТО-а. Амбасадор Петер Тејлер је шеф ОДИHR МИПМ, који је распоређен од 23. августа.

Свака од ових институција укључених у ову Међународну мисију за посматрање избора (ИЕОМ) је подржала Декларацију о принципима за међународно посматрање избора из 2005. године. Овај извјештај о сазнањима и закључцима се доставља прије завршетка изборног процеса. Коначна процјена избора дјелимично ће зависити од спровођења преосталих фаза изборног процеса, укључујући пребројавање, табеларни приказ и објављивање резултата, као и поступања са могућим приговорима и жалбама након изборног дана. ОДИHR ће објавити свеобухватан завршни извјештај, укључујући препоруке за потенцијална побољшања, неколико мјесеци након изборног процеса. ПС ОЕБС-а ће свој извјештај представити на свом сљедећем састанку. ПССЕ ће свој извјештај представити на састанку свог Сталног одбора у Рејкјавику, 25. новембра 2022. ПС НАТО ће представити извјештај на састанку Сталног одбора у Мадриду.

ОДИHR ИПМ укључује 18 стручњака у главном граду и 24 дугорочна посматрача распоређена широм земље. На дан избора, распоређено је 322 посматрача из 48 земаља, укључујући 24 дугорочна и XX краткорочних посматрача које је распоредио ОДИHR, као и 83-члану делегацију из ПС ОЕБС-а, 23-члану делегацију из ПССЕ, 12-члану делегацију из Европског парламента и 17-члану делегацију из Парламентарне скупштине НАТО-а. Отварање је посматрано на 168 бирачким мјестима, а гласање је посматрано на 1.786 бирачким мјестима широм земље. Пребројавање је посматрано на 179 бирачких мјеста, а табеларни приказ у 111 ОИК.

Посматрачи се желе захвалити властима на позиву да посматрају изборе, те Централној изборној комисији и Министарству вањских послова Босне и Херцеговине на помоћи. Они такође изражавају захвалност другим државним институцијама, политичким странкама и организацијама цивилног друштва и представницима међународне заједнице на њиховој сарадњи.

За даље информације контактирајте:

- Амбасадор Петер Тејлер, шеф ОДИHR ИПМ, у Сарајево (+387 67 1300 669)
- Катиа Андрусз, потпарол ОДИHR (+48 609 522 266) или Мартина Баркер-Циганикова, ОДИHR изборни савјетник, у Варшави (+48 695 654 060)
- Андреас Бакер, шеф одјела за изборе, ПС ОЕБС-а (+45 60108126)
- Богдан Торцатори, секретар ПССЕ делегације (+33 388413282)
- Кристина Кастагноли, шеф одјела, Европски парламент (+32 470880872)
- Свитлана Свјетова, савјетник, НАТО ПС (+3225048150)

ОДИHR ИПМ адреса:

Хотел Holiday, Змаја од Босне 4, 6. спрат, 71000 Сарајево
Тел: +387 67 1300 388